

Hagalunds kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Hagalunds kyrka

Solna församling, Solna kontrakt, Stockholms stift

Solna Sunnan 12, Hagalundsgatan 6, Hagalund, Råsunda socken, Solna kommun, Stockholms län, Uppland

Hagalunds kyrka uppfördes mellan 1904 och 1906 efter ritningar av arkitekten Sigge Cronstedt. Kyrkan invigdes den 25 februari 1906.

Sigfrid ”Sigge” Cronstedt (1869–1958) var en betydande svensk arkitekt. Han var arkitekt för den stora Gävleutställningen 1901 och ritade dessutom badhotell, sjukhus, kraftverksbyggnader och bostadshus. Några av Cronstedts andra verk utgörs av Sturebadet i Stockholm, Hotell Fjällgården och bergbanan i Åre samt ombyggnaden av Ulriksdals slott i Solna. Cronstedt fick uppdraget att rita Hagalunds kyrka och utförde det utan kostnad för församlingen. Det är obekant om han har ritat några andra kyrkor.

Hagalunds kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

Namnet Hagalund går tillbaka på ett torparnamn som 1731 skrevs Haglund (sammansatt av hage och lund). 1825 förekommer formen Hagalund, där mellanstavelsen a kan ha tillkommit för att anknyta till det närbelägna, kungliga Haga.

Hagalunds kyrka är en av de tidigaste ”småkyrkorna” som byggdes på frivillig basis av Sällskapet för främjande av kyrklig själavård (sedermera förkortat till Kyrkfrämjandet). Detta sällskap bildades 1893 på initiativ av den för sitt kyrkliga intresse kände **rotemannen** Carl Alm i

Stockholm. Sällskapet arbetade för att se till att småkyrkor kom till stånd i den växande stadens utkantsområden. Eftersom Alm själv var intresserad av ”nybyggarsamhället” Hagalund köpte han där en tomt som han ansåg lämplig för en kyrka. Därefter lät Alm bilda en särskild Hagalundskrets av Sällskapet för främjande av andlig själavård (1899). Hagalunds egen präst, pastor Linberg, drev frågan om en egen kyrka på den för ändamålet inköpta tomten och startade en penninginsamling. Byggnadsritningar utarbetades av arkitekten i Överintendentsämbetet (nuvarande Byggnadsstyrelsen) Sigge Cronstedt, son till ståthållaren på Haga och Ulriksdal. Byggmästare till kyrkbygget blev Per Persson som var en känd Hagalundsbo och som även varit engagerad i riksdagshusbygget.

Kyrkbygget finansierades med frivilliga bidrag, som inte endast kom från församlingen, utan från övriga delar av staden och från hela landet. Bidragen samlades in genom sk snöbollar, med prästfruarna som ombud för insamlandet. Offervilligheten gällde även arkitekten och byggmästaren som utförde sina arbeten gratis. Leverantörer lämnade material antingen gratis eller till nedsatta priser. Kyrkbygget kostade endast 50 000 kronor i kontanter.

Den arkitekturstil, **jugendstilen**, som rådde vid tiden för kyrkans uppförande, lämpade sig väl för att förverkliga Sigge Cronstedts idé om småkyrkans dubbla funktion av ”söndags- och vardagsrum”. Cronstedts mål var att genomföra

bygget för minsta möjliga kostnad utan att helgedomens högstämda karaktär frångicks. Att uppföra en kyrka med höga murar och välvt tak var inte att tänka på. Istället uppfördes sex **strävpelare** längs byggnadens långsidor. Väggen mellan **strävpelarna**, i vilken fönstren sitter, blev endast ett par meter. På pelarnas insida murades konsoler, som bär upp takstolarna. Konsolerna dekorerades med **de tolv apostlarnas** martyртеcken, till påminnelse om **apostlarnas** betydelse i kyrkans historia. Altartavlan utformades i samarbete med skulptören Carl Eldh och var en gåva till kyrkan från dåvarande ståthållaren vid Haga och Ulriksdals kungsgårdar. Många församlingsbor bidrog även till kyrkans prydnad genom donationer och gåvor.

Samhället Hagalund grundades som förstad till Stockholm längs norra stambanan och var ett **sk municipalsamhälle** under namnet Nya Hagalund från den 29 september 1899 till nyåret 1943, då det gick upp i den nybildade Solna stad. Hagalunds gamla trähusbebyggelse revs nästan helt på 1960-talet. I dag domineras Hagalund av åtta jättelika ljusblå flerfamiljshus som gjort området känt under namnet ”Blåkulla”. Byggnaderna, som stod färdiga 1975, ritades av arkitekten Ragnar Westin. Närmast kyrkan är byggnaderna lägre än områdets övriga bebyggelse, vilket är ett medvetet drag för att kyrkan skulle få mera rymd.

1927 övertog Solna församling kyrkan, som tio år därpå genomgick en första restaurering. Kyrkan byggdes om radikalt i **funktionalistisk** anda. 1963 övergick Hagalunds kyrka till Råsunda församling. Under de fem första åren av församlingens historia kom kyrkan också att tjänstgöra som Råsunda församlingskyrka. 1965 genomgick kyrkan ytterligare en restaurering under ledning av arkitekten Hans Thunell. Efter

en församlingssammanslagning 2008 tillhör Hagalunds kyrka återigen Solna församling.

BESKRIVNING

Omgivningen

Hagalunds kyrka är omgärdad av 1960-talets ljusblå miljonprogramsbebyggelse som helt dominerar Hagalundshöjden.

Kyrkomiljön

Kyrkan, som är högt belägen, ligger inträngd bland de stora byggnaderna. Närmast kyrkan mot söder och väster är bebyggelsen lägre. Kyrkan saknar kyrkogård, men omges av en liten tomt med en park öster om kyrkan. Kyrkotomten avgränsas mot väster av ett **Gunnebostaket** på en klippbrant, mot söder tar en gjuten betongmur upp nivåskillnaden. På muren står likaså **Gunnebostängsel**. Mot öster är en gjuten betongmur och mot norr ett lågt smidesstaket. I sydöstra delen finns en häck innanför staketet. Runt kyrkan löper en grusplan som mot sydöst ansluter till en grusad väg till ingången i öster, där en svartmålad smidesgrind sitter. Runt parken leder grusgångar samt en **pergola** av trä, vilken är bevuxen med klätterrosor. Tomten är i övrigt gräsbevuxen och har ett fåtal träd, bl a två stora lönnar mot parken öster om kyrkan. Nordväst om kyrkan står en liten sentida förrådsbyggnad, vilken är klädd med gulmålad **locklistpanel**.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan är orienterad i nord-sydlig riktning, med tre utskjutande kapell i norr. Det mittersta utgör själva **korutbyggnaden** och höjer sig över de båda andra, vilka inrymmer **sakristia** och skrud-

kammare. I sydost höjer sig kyrkans klocktorn upp. Kyrkan står på stensockel men är i övrigt uppmurad i tegel.

Exteriör

Kyrkans sockel består av huggna granitblock varpå en murgördel av rödaktig grovhuggen granit står. Kraftiga **strävpelare** av likaså röd granit ramar in de höga fönstren på vardera **långhus**-väggen. I övrigt är fasaderna slätputsade och vita. **Långhusets** fönsteröppningar har en karakteristisk bred, spetsbågig **jugendform** och är avdelade på höjden. De småspröjsade bågar är vitmålade. Från **sakristian** är en glasvägg mot norr. Kyrkans entréportal är belägen i klocktornets bottenvåning. Till portalen leder en trappa och ramp i granit. Entréportalen av röd sandsten med en knoppliknande överdel kröns av tre smala fönster. I **tympanon** finns en huggen relief, som föreställer en duva med en olivkvist i näbben. Portarna i ljus ek och med handsmidda järnbeslag är upptill dekorerade med skurna bildreliefer föreställande en uppslagen bibel och en **kalk** omgiven av en lagerkrans respektive en rosenprydd törnekrans. Kyrkan har ytterligare tre dörröppningar vilka leder till **sakristian**, skrudkammaren

Kyrkans entréportal av röd sandsten.

och församlingssalen. Till dörröppningarna, som är försedda med enkla bräddörrar av ek, leder **fritrappor** av granit. Avtäckningar på **strävpelare** och fönsterbleck är av kopparplåt.

Sadeltaket är brant och belagt med svart glaserat tegel. Gavelspetsarna och vindskivorna är svartmålade och dekorativt utformade. Mot norr kröns taket med ett litet uppmurat fundament med en vindflöjel i form av en plättupp. Klocktornets huvtak är liksom nordgavelns tre utskjutande kapell klätt med falsad kopparplåt. Klocktornet är upptill genombrutet av öppningar. Tornuret installerades av firman F W Tornberg i Stockholm och hör intimt ihop med tornhuven. **Korutbyggnadens** gavel kröns av en huggen dekor i röd sandsten.

Interiör

Från kyrkans entré i tornet kommer man in i **vapenhuset**. Härifrån leder en ektrappa med ett rikt arbetat räcke, likaså i ek, upp till orgelläktaren och klocktornet. Från **vapenhusets** bottenvåning leder enkeldörrar till församlingssalen under orgelläktaren samt till kyrkorummet.

Jugendkaraktären i kyrkorummet har raderats ut vid två restaureringar. 1937 kläddes den

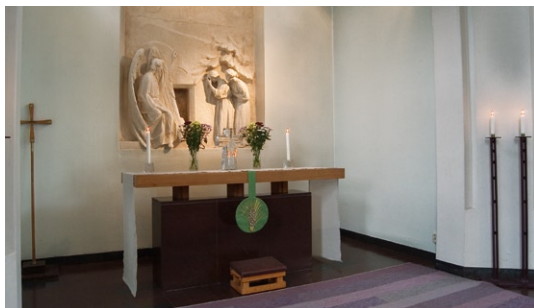
Kyrkorummet från väster.

ursprungliga takstolskonstruktionen in med sex brunbetsade takstolar som vilade på **apostlärmar** konsoler vid murkrönen. Vid restaureringen täcktes taket in i ett vitputsat brädt**unn**valv och den ursprungliga, schablonmålade väggdekoren med **jugendrosor** målades över. 1965 höjdes hela **korpartiet** och kläddes in med rödbruna sandstensplattor.

Kyrkans golv är lagt med röda och svarta klakstensplattor, förutom i bänkkvarteren där det ligger lackat brädgolv. Bänkarna är från 1965 års renovering och är målade i vinrött.

Altartavlan som täcker **korväggen** är ett verk av Carl Eldh (1873–1954) i samarbete med arkitekten och framställer Kristi uppståndelse. Tavlan är en reliefframställning i gips. Vid den öppnade tomma graven förkunnar ängeln uppståndelsens livsunder för de två sörjande kvinnorna. Överst bland molnen syns den uppståndne med en solliknande korsgloria kring huvudet, omgiven av små bevingade änglahuvuden. Eldh fick uppdraget att utforma en altartavla till kyrkan av ståhållaren vid Haga och Ulriksdal, greve Otto Casimir Cronstedt (far till kyrkans arkitekt Sigge Cronstedt).

Den låga predikstolen från 1965 är liksom altaret ett verk av arkitekt Thunell. Predikstolen, som är utförd i mörkröd kalksten, har flyt-

Koret med Carl Eldhs altartavla.
© STIFTELSEN CARL OCH ELISE ELDHS ATELJE/BUS 2008

Kyrkorummet från öster.

tats från östra till västra sidan. Altaret som även det är från 1965, står på ett fundament av likaså mörkröd kalksten. Altarskivan av ljus furu vilar på tre konsoler.

Kyrkans huvudorgel har 27 stämmor och är tillverkad av Richard Jacoby Orgelverkstad, Stockholm, 1979.

De två kyrkklockorna är från 1905 respektive 1965. Den äldre klockan är gjuten av K G Bergholtz & Comp. Den nyare klockan, som är något större än den förra, göts i Sigtuna av Bergholtz klockgjuteri.

Övriga inventarier

Dopfunten, som placerats till höger framme i kyrkan, har formgivits av konstnären Ulf Axén, vilken i samband med 1965 års restaurering anlåtats som konstnärlig rådgivare. I nära anslutning till de andra detaljerna har han skapat en funt bestående av ett åttkantigt ljus furublock. Det sexkantiga dopfatet av silver, utfört av Jan Lundgren, är en gåva till kyrkan från Solna-Råsunda missionsförening.

I kyrkan hänger tre stora takkronor med väldiga cirkelband av järn och lyktor i grönt glas och ljusa trästavar. Kyrkans övriga armaturer är

utförda i samma material. Kronorna är smidda av Anders-Olle AB i Hagalund efter ritningar av arkitekten Hans Thunell. Utefter kyrkorummets långsidor står golvljusstakar, vilka även de är ritade av Thunell och tillverkade av samma smed som smitt takkronorna.

Kormattan framför altaret har komponerats av konstnärinnan Maria Birgitta Dal och är vävd i röllakan på Alice Lunds textilateljé i Borlänge. Motivet är blodet som faller från törnekronan och färgerna har valts i anslutning till kyrkans rödsvarta golv. På väggen intill dopfunten hänger en färgstark textil som är komponerad och utförd av Ulf Axén med uppgift att ge en markerad fond åt funten. Motivet föreställer **Jesu missionsbefallning**. I kyrkans mittgång ligger en grön gångmatta.

Under orgelläktaren står en kollektbössa i hamrad koppar med två ljushållare. Bössan är ett prov på **jugend**konstsmide. I tornets entréhall står en järnbeslagen kista som tillfallit kyrkan som gåva. I kyrkorummets bakre del står en smidd ljusbärare.

Vid ett inbrott i kyrkan 2000 stals stora delar av kyrkans silver, som var formgivet av silversmederna Jan Lundgren och Thord Alvhalm på 1960-talet. Stöldgodset, som bestod av altarkors, ljusstakar och nattvardssilver, har ersatts med nytt. Silvret förvaras i kassaskåp och på altaret står ett kors och ljusstakar i glas.

I församlingssalen hänger konst från 1900-talets senare del, bl a två bilder av Hagalundskonstnären Olle Olsson.

Kyrkan bevarar ett flertal Carl Malmstensstolar vilka står utplacerade längs långhusväggarna. Tidigare hade de sin plats i församlingssalen tillsammans med tillhörande bord, vilket nu står i Råsunda kyrka.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

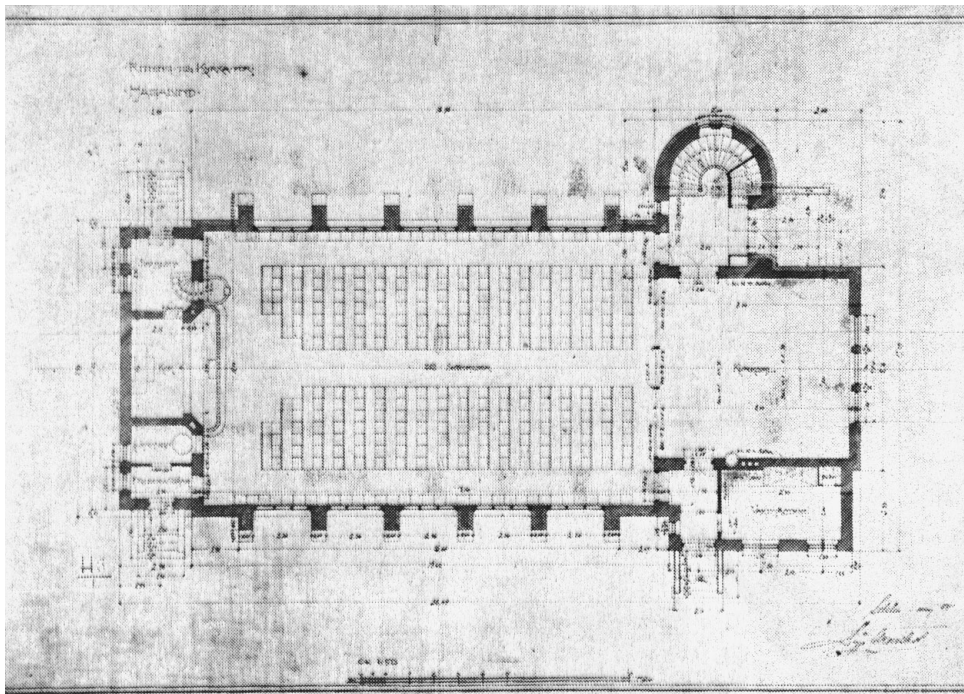
Hagalunds kyrka är en av landets få utpräglade **jugend**kyrkor och utgör ett av få bevarade inslag från Hagalunds äldre bebyggelse. Efter två stora restaureringar är det främst exteriören som bevarar sin ursprungliga utformning. Förutom ett fåtal senare tillägg, såsom den glasade väggen från **sakristian**, är kyrkans exteriör i stort sett oförändrad sedan byggnadstiden. Kyrkans exteriör präglas av **jugend**arkitekturens formkänsla och strävan att koncentrera utsmyckningsdetaljer till vissa punkter, vilket i detta fall synliggörs i utformningen av kyrkans tornhuv, entréportal, **korkrön**, gavelspetsar och vindskivor.

Interiört har 1937 års valvinklädnad dolt den öppna takkonstruktionen med sina framspringande brunbetsade takstolar, vilket var det mest karakteristiska i kyrkorummets ursprungliga interiör. Det enda som avslöjar att kyrkorummet är tillkommet under tidigt 1900-tal är altartavlan av Carl Eldh och fönstrens **jugend**utformning. I dag utgör 1965 års restaurering kyrkorummets tydligaste årsring. Restaureringen synliggörs av det svartröda kalkstensgolvet med altare och predikstol i samma material. Det glasade trägallret till församlingssalen, den mörkt röda bänkinredningen och kyrkorummets stora ljuskronor utgör även påtagliga inslag från 1960-talet i den annars relativt avskalade interiören.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- kyrkans välbevarade **jugend**exteriör
- ursprunglig altarrelief
- 1965-års tillägg såsom predikstol, altare, dörrar, glaspartier, dopfont, ljuskronor, armaturer samt textilier.

ORIENTERINGSPLANER

Plan över kyrkan ur Upplands kyrkor 132, band 10.

Situationsplan. Solna stads översiktskarta 2005.

KRONOLOGI

Årtal	Händelse	Källa
1904	Grundstenen till kyrkanläggs.	Fromén 1969
1906	Hagalunds kyrka invigs.	dito
1927	Kyrkan övertas av Solna församling.	dito
1937	<p>Restaurering under ledning av Einar Lundberg, arkitekt vid Kungliga Byggnadsstyrelsen. Restaureringen innebär ett stort ingrepp på kyrkans ursprungliga tidstypiska utseende, eftersom kyrkorummets takstolskonstruktion täcks in i ett vitputsat trättunnvalv. Golvet läggs med korkmatta och kyrkans bänkinredning ersätts med ny. Altarringen tas bort och predikstolen byggs om och förses med ljudtak.</p> <p>G Torhamn utför dekorationsmålning på predikstolen. Dopkapell inreds i vindfånget, väster om koret och ett blyinfattat fönster med färgat glas av G Torhamn sätts in där. I kyrkans fönster ersätts invändigt glas med blyinfattade fönster med antikglas. Schablonmålade dekorer av jugend-rosor och bladslingor runt koröppningen och på väggar övermålas. De båda dörrarna på var sida om koröppningen med bibelordsförsedda överstycken ersätts med gotiska dörröppningar. Samtliga dörrar i kyrkan förses med masonitskivor och profilerade trälistor. Ursprungliga armaturer ersätts med nya. Läktarbarriären förändras och öppningen till församlingssalen förses med skjutdörrar. Kyrkan återöppnas den 28 november.</p>	ATA
1947	Ursprungligt tornkrön avlägsnas eftersom det är rostangripet och ersätts med ett åttkantigt plåtkors av koppar.	dito
1965	<p>Restaurering under ledning av arkitekt Hans Thunell, Härnösand. Thunells intention är att i restaureringen knyta an till områdets nya bebyggelse och modernisering. Detta gäller främst de tekniska installationerna. För upplevelsen av kyrkorummet vill Thunell ”anknyta till kyrkans ursprungliga sort”. Pannrum byggs norr om kyrkan.</p> <p>Exteriört utförs underhållsarbeten och vid behov kopieras delar, t ex träsniderierna på vindskivorna. Korpartiet höjs och läggs liksom kyrkans övriga golv med svart och röd kalksten. Kyrkorummet tapetseras med microlitväv och målas med en ljusblå färg. Predikstol och altarbord i röd, polerad kalksten ersätter tidigare dito. 1937 års dopkapell inreds till sakristia och förses med en stor glasvägg, i vilken Torhamns fönster från 1937 monteras in. Den ursprungliga sakristian, till höger om koret, inreds till skrudkammare. Vid restaureringen ersätts 1937 års spetsbågiga</p>	ATA

Årtal	Händelse	Källa
1965 (forts.)	dörröppningar till sakristia och skrudkammare med raka öppningar, försedda med nya vitmålade trädörrar med rutmönster. Likadana dörrar sätts in i kyrkans övriga dörröppningar. Mot församlingssalen i söder monteras en glasvägg med regelverk av ljust trä. Bänkinredningen från 1937 ersätts med en ny (nuvarande). Blyinfattade innerbågar från 1937 ersätts med nuvarande ospröjsade innerbågar med planglas. Tekniska nyinstallationer såsom tre stora takkronor ersätter 1937 års armaturer. Takkronorna ritas av arkitekten och utförs av Anders-Olle AB i Hagalund. Armaturer i samma stil tillkommer i andra utrymmen, såsom i församlingssalen och under läktaren. Orgeln renoveras av orgelbyggare Einar Berg, Bromma.	ATA
1979	Ny orgel och orgelläktare av R Jacoby, orgelbyggare.	dito
1981	Järngrindar till trappan söder om kyrkan sätts in. Stolpkors sätts upp till ingång i söder och öster.	dito
1992	Exteriör restaurering under ledning av Arksam, Gunnar Jonsson.	dito
1995	Redskapsbod uppförs nordväst om kyrkan.	dito
2003	Handikappramp i kryssharnad granit utförs till kyrkans ingång.	dito
2005	Korväggarna spacklas och vitmålas. Nuvarande kororgel köps in från Täby kyrka.	SLM

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet
Bebyggelseregistret Riksantikvarieämbetet
SLM Stockholms läns museum, arkivet

Bonnier, Ann Catherine, *Kyrkorna berättar*,
Uppsala 1987

Boethius, Ulf, *Vägvisare till kyrkorna i Stock-
holms län*, Uddevalla 1980

Calissendorff, Karin, *Ortnamn i Uppland*,
Stockholm 1986

Fromén, Ulf, Hagalunds kyrka, *Upplands kyr-
kor, del X*, Uppsala 1969

Malmlöf, Maria, *Kulturmiljöer i Solna*, Kultur-
minnesvårdsprogram för Solna kommun,
Stockholm 1988

Nilsson, Christina, *Kyrkguiden. Vägledning till
kyrkorna i Stockholms stift*, Stockholm 2001

Svenskt ortnamnslexikon, Språk- och folkmin-
nesinstitutet, Uppsala 2003

TEXT: KERSTI LILJA 2006

FOTO: ANNA ULFSTRAND, STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2004

MATTIAS EK, STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2005